

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINING MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr.
2026-yil, mart.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor

Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)

Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.

Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.

Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)

Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)

Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari

Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.

Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjajevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukaramova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

XODIMLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTI, KORPORATIV MADANIYAT VA MEHNAT UNUMDORLIGI O'RTASIDAGI UZVIY BOG'LIQLIKNI CHUQUR TAHLIL QILISH.....	8
Shoabdurashidova Mahina Jaxongir qizi, Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ESG TAMOYILLARI INTEGRATSIYASI ORQALI KORXONALAR BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH.....	15
Jolg'ashova Nozima Mansurovna, T.D. Mamatkulov	
АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	21
Давлетова Адилля Азатбаевна, Сапаев Дилшод Хушнудович	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHI IQTISODIY O'SISHNING OMILI.....	27
Jumaniyazov Rashid Azamatovich, Ismailov Baxit Abdireymovich	
“LOKOMOTIV” MEHMONXONASI ZAMONAVIY SHAROITLARDA XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	31
Masharipov O'rolbek Ozod o'g'li, Khodjaeva Nodiraxon Abdurashidovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	36
Boybosinova Shaxlo Meles qizi, Ostonov Muhiddin Bahridin o'g'li	
AUDITORLIK TEKSHIRUVI JARAYONIDA AUDITORLIK DALILLARINI TO'PLASH VA BAHOLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	44
Qodirjonov Dilshodjon Qosimjon o'g'li, Xolmirzayev Ulug'bek	
BUXGALTERIYA HISOBINI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MOLIYAVIY NAZORAT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	49
Igamberdieva Kunduz Ergashevna, O'razova Marjona Valiboy qizi	
ВЛИЯНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ.....	55
Камилова Наргиза Абдукажоревна, Давронов Дониёрбек Заррухович	
ANALYSIS OF OUR COUNTRY'S POSSIBILITIES FOR ACCESS TO THE SEA THROUGH THE KABUL CORRIDOR.....	61
Khuzhamov Babur, Khudoyberdiev Diyorbek, Jumaboev Bekzod	
O'ZBEKISTONDA ESK.UZ TIZIMINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA ISTIQBOLLARI	69
M.J.Nurmetova, Baxtyorov Ahadbek Doniyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KRIPTOVALYUTALARNING JORIY FOYDALANISHINI TAHLIL QILISH.....	77
Qobilova N. Q., Normurodov X. E.	
MOLIYAVIY RISKLAR VA ULARNI XALQARO MIQYOSDA BOSHQARISH USULLARI.....	83
Toirov Bobur G'ofir o'g'li, F.U.Umarov	
SUN'IY INTELEKTNING INSON ONGIGA VA DAVLAT KORXONALARINI RAQAMLASHTIRISHGA TA'SIRI.....	90
Uskanboyev Temurbek Ismoil o'g'li, F.U.Umarov	
IQTISODIYOT TARMOQLARI YUKLARINI TASHISHNI TASHKIL ETISH.....	97
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	

TARIXIY OBIDALAR ASOSIDA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH.....	102
Boltaboyeva Maqsuda Matjonboy qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLARNING ROLI.....	105
Abdumutalova Shahzoda Yodgorjon qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
ФИНАНСИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ЗА СЧЕТ ИНВЕСТИЦИОННЫХ И ПАЕВЫХ ФОНДОВ	109
Дилшод Насиров, Сухроб Хайитов, Самира Каримова	
КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК УСЛОВИЕ ОСМЫСЛЕННОГО РАЗГОВОРА ОБ ЭКОНОМИКЕ	115
Зайналов Ж. Р., Абдумажидов Ш. Ш.	
ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАНЫ.....	119
Юсупов Азаматжон Икромович, Ишонкулова Феруза Асатовна	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В ПРЕДПРИЯТИЯХ СФЕРЫ УСЛУГ	124
Насиров Дилшод Фархадович, Казакбаева Динара, Максетбаева Гулпаршин	
ВЕЛИКОЕ УСКОРЕНИЕ: КОНВЕРГЕНЦИЯ ИИ И БЛОКЧЕЙНА КАК НОВАЯ ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПАРАДИГМА 2026 ГОДА.....	129
Насиров Дилшод Фархадович, Синько Юлианна Викторовна, Шамшетова Жамила Муса кызы	
KORXONANING IQTISODIY SALONIYATINI VAHOLASH KO'RSATKICHLARI	134
Turg'unpulatov Ziyovuddin Alijon o'g'li, Odilov Xamidillo Mahmudjon o'g'li	

KORXONANING IQTISODIY SALOHIYATINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI

Turg'unpulatov Ziyovuddin Alijon o'g'li

Namangan davlat universiteti, Iqtisodiyot fakulteti
"Moliya sohasida boshqaruv" yo'nalishi 3-bosqich talabasi
E-mail: ziyovuddinturgunpulatov@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Odilov Xamidillo Mahmudjon o'g'li

Namangan davlat universiteti, Menejment kafedrası, PhD, katta o'qituvchi

Annotatsiya. Mazkur maqolada korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashning asosiy jihatlari yoritilgan. Unda iqtisodiy salohiyatning mazmuni, tarkibiy elementlari hamda ularni baholash ko'rsatkichlari tahlil qilingan. Amaliy misol asosida korxonaning moliyaviy holati, rentabellik darajasi va moliyaviy barqarorligi baholangan. Olingan natijalar korxonada ijobiy rivojlanish tendensiyalari mavjudligini ko'rsatadi hamda iqtisodiy salohiyatni oshirish bo'yicha muhim xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy salohiyat, korxonada samaradorligi, moliyaviy tahlil, rentabellik, likvidlik, moliyaviy barqarorlik, ROA, ROE, aktivlar aylanmasi, ishlab chiqarish salohiyati, innovatsion salohiyat.

Abstract. This article examines the main aspects of assessing the economic potential of an enterprise. It analyzes the essence, structure, and evaluation indicators of economic potential. Based on a practical example, the financial condition, profitability, and financial stability of the enterprise are assessed. The results indicate positive development trends and identify directions for improving economic potential.

Key words: economic potential, enterprise efficiency, financial analysis, profitability, liquidity, financial stability, ROA, ROE, asset turnover, production potential, innovation potential.

Аннотация. В статье рассмотрены основные аспекты оценки экономического потенциала предприятия. Проанализированы сущность, структура и показатели оценки экономического потенциала. На основе практического примера дана оценка финансового состояния, рентабельности и финансовой устойчивости предприятия. Полученные результаты свидетельствуют о наличии положительных тенденций развития и позволяют определить направления повышения экономического потенциала.

Ключевые слова: экономический потенциал, эффективность предприятия, финансовый анализ, рентабельность, ликвидность, финансовая устойчивость, ROA, ROE, оборачиваемость активов, производственный потенциал, инновационный потенциал.

KIRISH

Hozirgi globallashtirish sharoitida har qanday korxonaning faoliyati bevosita uning iqtisodiy salohiyati bilan bog'liq bo'lib, mazkur salohiyat korxonaning raqobatbardoshligini, barqaror rivojlanishini hamda uzoq muddatli istiqboldagi muvaffaqiyatini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Iqtisodiy salohiyatni baholash mexanizmlari korxonada resurslaridan samarali foydalanish, boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslash va investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashga oid mavjud nazariy bilimlar chuqurlashtirilib, tizimlashtiriladi. Unda iqtisodiy salohiyatning tarkibiy komponentlari hamda ularni baholashning zamonaviy usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot iqtisodiyot fanida moliyaviy va iqtisodiy ma'lumotlarni tahlil qilish yo'nalishida muayyan ilmiy hissa qo'shishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholash masalasi iqtisodiy tahlil va korxonada iqtisodiyot fanlarida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli ilmiy yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Xususan, xorijiy iqtisodchi olimlar — P. Drucker, M. Porter, R. Kaplan va D. Norton — korxonalar salohiyatini baholashda moliyaviy hamda nomoliyaviy ko'rsatkichlarning muhimligini ta'kidlaydilar. MDH mamlakatlari olimlari — V.V. Kovalev va G.V. Savitskaya — korxonalar faoliyatini rentabellik, likvidlik hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari asosida tahlil qilishni taklif etadilar.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy salohiyatni baholash kompleks yondashuvni talab qiladi va u moliyaviy hamda boshqaruv ko'rsatkichlari uyg'unligida amalga oshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashda tizimli va kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini iqtisodiy tahlil hamda moliyaviy boshqaruvga oid ilmiy qarashlar tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, solishtirma tahlil hamda statistik usullar qo'llanildi. Ushbu usullar yordamida korxonaning iqtisodiy ko'rsatkichlari yillar kesimida o'rganilib, ularning o'zgarish tendensiyalari aniqlandi.

Amaliy tahlil korxonaning moliyaviy hisobotlari asosida olib borildi. Jumladan, rentabellik (ROA, ROE), moliyaviy barqarorlik hamda aktivlardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi va baholandi.

Natijada korxonaning iqtisodiy salohiyati holati aniqlanib, uni yanada oshirishga oid ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonaning iqtisodiy salohiyati — uning belgilangan maqsadlarga erishish uchun mavjud resurslardan samarali foydalanish qobiliyatini ifodalovchi kompleks tushunchadir. Mazkur tushuncha korxonaning nafaqat joriy holatini, balki kelajakdagi rivojlanish imkoniyatlarini ham aks ettiradi. Iqtisodiy salohiyatni to'g'ri baholash korxonalar faoliyati samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini ta'minlash hamda uzoq muddatli barqarorligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois har bir korxonalar o'zining iqtisodiy salohiyatini muntazam ravishda tahlil qilib borishi, mavjud imkoniyatlarni baholashi va ulardan samarali foydalanish yo'llarini aniqlashi zarur. Aynan shu jihat iqtisodiy salohiyatni boshqarishning nazariy va amaliy asoslarini shakllantiradi.

Iqtisodiy salohiyatning mohiyati uning ko'p qirrali va dinamik xususiyatlarida namoyon bo'ladi. U faqat moliyaviy barqarorlik yoki ishlab chiqarish quvvati bilan cheklanmay, balki korxonaning barcha resurslari — mehnat, moddiy, moliyaviy, axborot, intellektual va innovatsion resurslar — o'zaro uyg'unligi hamda ularni samarali boshqarish qobiliyatini ham qamrab oladi.

Mazkur resurslar majmui korxonaning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshiradi, yangi imkoniyatlarni aniqlash va ulardan foydalanish, shuningdek, kutilmagan vaziyatlarga nisbatan barqarorlikni ta'minlaydi. Jumladan, moliyaviy resurslar investitsiya loyihalarini amalga oshirishga xizmat qilsa, mehnat resurslari ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligi va mahsulot sifatini ta'minlaydi.

Iqtisodiy salohiyatning tarkibiy elementlari bir necha guruhlariga bo'linadi. Ularni quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Ishlab chiqarish-texnologik salohiyat.

Mazkur element korxonaning ishlab chiqarish quvvatlari, dastgoh va uskunalar holati, ishlab chiqarish jarayonlarining texnologik darajasi hamda innovatsion imkoniyatlarini qamrab oladi. Yuqori texnologik daraja va zamonaviy uskunalar mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish, sifatini yaxshilash va tannarxini pasaytirish imkonini beradi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarining moslashuvchanligi va tezkorligi bozor talablariga muvofiq mahsulot assortimentini tez o'zgartirishga xizmat qiladi. Ishlab chiqarish salohiyati, avvalo, korxonaning moddiy-texnika bazasining rivojlanishi va modernizatsiyasi bilan bog'liqdir.

2. Moliyaviy salohiyat.

Ushbu element korxonaning moliyaviy resurslari — pul mablag'lari, zaxiralar, debitorlik va kreditorlik qarzlari holati, moliyaviy barqarorligi, to'lov qobiliyati va rentabelligini ifodalaydi. Barqaror moliyaviy holat korxonaga yangi loyihalarga investitsiya kiritish, xarajatlarni qoplash hamda kutilmagan moliyaviy qiyinchiliklarni yengib o'tish imkonini beradi. Kapital tarkibi, aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi va xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlari ham moliyaviy salohiyatning muhim ko'rsatkichlari hisoblanadi.

3. Mehnat (kadrlar) salohiyati.

Bu korxonada mavjud xodimlarning bilim darajasi, malakasi, tajribasi, motivatsiyasi hamda ularni samarali boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Yuqori malakali va motivatsiyalangan xodimlar korxonaning innovatsion faoliyatini rivojlantirish, mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish, shuningdek, mehnat unumdorligini yuqori darajada ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Kadrlar salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatli istiqbolda korxonaning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi.

4. Bozor (marketing) salohiyati.

Mazkur salohiyat korxonaning bozor ulushi, mahsulot va xizmatlarning raqobatbardoshligi, marketing strategiyalarining samaradorligi hamda mijozlar bilan munosabatlarni qamrab oladi. Bozor salohiyati iste'molchilar ehtiyojlarini qondirish, yangi bozorlarni egallash va brend qiymatini oshirish imkoniyatlarini belgilaydi. Raqobatchilar tahlili, bozor segmentatsiyasi hamda mahsulotni diversifikatsiya qilish imkoniyatlari ushbu salohiyatning muhim tarkibiy qismlaridir.

5. Innovatsion salohiyat.

Korxonaning yangi mahsulotlar, texnologiyalar va boshqaruv usullarini yaratish, joriy etish hamda rivojlantirish qobiliyatini ifodalaydi. Innovatsion salohiyat raqobat kurashida muhim ustunlikni ta'minlaydi, chunki u korxonaga doimiy o'zgarib borayotgan bozor sharoitlariga moslashish va yangi qiymat yaratish imkonini beradi. Ilmiy-tadqiqot ishlari, innovatsion loyihalarga kiritilgan investitsiyalar hamda intellektual mulkni himoya qilish tizimlari ushbu salohiyatning asosiy ko'rsatkichlari hisoblanadi.

6. Axborot salohiyati.

Korxonaning axborot resurslariga egaligi, ulardan foydalanish samaradorligi, axborot tizimlari va kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalari boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish, qaror qabul qilish tezligini oshirish hamda operatsion xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Raqamli transformatsiya jarayonlari ham axborot salohiyatining muhim ko'rsatkichidir.

7. Ekologik salohiyat.

Korxonaning atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirish, ekologik me'yorlarga rioya qilish hamda barqaror rivojlanish tamoyillariga muvofiq faoliyat yuritish qobiliyatini anglatadi. Zamonaviy sharoitda ijtimoiy mas'uliyatli biznes yuritish ekologik salohiyatni baholashda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur elementlarning har biri o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, ular o'zaro uzviy bog'liqlikda yagona iqtisodiy salohiyatni shakllantiradi. Bir elementning zaiflashuvi boshqa elementlarga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, aksincha, ayrim elementlarning rivojlanishi umumiy salohiyatning oshishiga xizmat qiladi.

Amaliy tahlilda moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosiy axborot manbai hisoblanadi. Xususan, buxgalteriya balansi, foyda va zararlar to'g'risidagi hisobot hamda pul oqimlari to'g'risidagi hisobot korxonaning aktivlari, majburiyatlari, xususiy kapitali, daromadlari va xarajatlari haqida batafsil ma'lumot beradi. Mazkur hisobotlar asosida likvidlik, to'lovga qobiliyatlilik, rentabellik, ishchanlik faolligi hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari hisoblab chiqiladi.

Amaliy misol sifatida O'zbekistondagi yirik ishlab chiqarish korxonalaridan biri — "Mashinasozlik klasteri" AJ ma'lumotlari asosida iqtisodiy salohiyat tahlil qilindi. Quyida ushbu korxonaning 2021–2023-yillar uchun asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari keltirilgan (1-jadval).

1-jadval. "Mashinasozlik klasteri" AJ ning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari (ming so'mda)

Ko'rsatkichlar	2021-yil	2022-yil	2023-yil	O'zgarish (2023/2021)	O'zgarish, %
Tushum (sof tushum)	850 000	980 000	1 150 000	+300 000	+35,29%
Sotish tannarxi	620 000	700 000	800 000	+180 000	+29,03%
Yalpi foyda	230 000	280 000	350 000	+120 000	+52,17%
Ma'muriy va sotish xarajatlari	100 000	110 000	120 000	+20 000	+20,00%
Faoliyatdan foyda	130 000	170 000	230 000	+100 000	+76,92%
Sof foyda	95 000	125 000	170 000	+75 000	+78,95%
Jami aktivlar	1 200 000	1 450 000	1 700 000	+500 000	+41,67%
Jami majburiyatlar	600 000	680 000	750 000	+150 000	+25,00%
Xususiy kapital	600 000	770 000	950 000	+350 000	+58,33%

1. Rentabellik ko'rsatkichlari

Rentabellik ko'rsatkichlari korxonaning daromad olish qobiliyatini ifodalaydi hamda uning faoliyat samaradorligini baholashda muhim mezon hisoblanadi.

Jami aktivlar rentabelligi (ROA) = Sof foyda / Jami aktivlar

2021-yil: $95\ 000 / 1\ 200\ 000 = 0,079 = 7,9\%$

2022-yil: $125\ 000 / 1\ 450\ 000 = 0,086 = 8,6\%$

2023-yil: $170\ 000 / 1\ 700\ 000 = 0,100 = 10,0\%$

ROA ko'rsatkichining yildan yilga oshib borishi korxonaning har bir pul birligi hisobiga to'g'ri keladigan foyda miqdori ortayotganini bildiradi. Bu esa aktivlardan foydalanish samaradorligining oshganidan dalolat beradi.

Xususiy kapital rentabelligi (ROE) = Sof foyda / Xususiy kapital

2021-yil: $95\ 000 / 600\ 000 = 0,158 = 15,8\%$

2022-yil: $125\ 000 / 770\ 000 = 0,162 = 16,2\%$

2023-yil: $170\ 000 / 950\ 000 = 0,179 = 17,9\%$

ROE ko'rsatkichining ijobiy o'sish dinamikasi aksiyadorlar tomonidan kiritilgan kapital samaradorligining ortib borayotganini ko'rsatadi. Bu esa korxonaning investitsion jozibadorligini oshiradi.

Sotish rentabelligi (ROS) = Sof foyda / Tushum

2021-yil: $95\ 000 / 850\ 000 = 0,112 = 11,2\%$

2022-yil: $125\ 000 / 980\ 000 = 0,128 = 12,8\%$

2023-yil: $170\ 000 / 1\ 150\ 000 = 0,148 = 14,8\%$

Sotish rentabelligining oshib borishi har bir so'm tushumdan olinadigan sof foyda miqdori ortayotganini anglatadi. Bu esa xarajatlarni optimallashtirish hamda narx siyosatini samarali yuritish natijasi sifatida baholanadi.

2. Moliyaviy barqarorlik va to'lovga qobiliyatlik ko'rsatkichlari

Mazkur ko'rsatkichlar korxonaning uzoq va qisqa muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyatini baholaydi.

Xususiy kapitalning aktivlardagi ulushi = Xususiy kapital / Jami aktivlar

2021-yil: $600\ 000 / 1\ 200\ 000 = 0,50 = 50\%$

2022-yil: $770\ 000 / 1\ 450\ 000 = 0,53 = 53\%$

2023-yil: $950\ 000 / 1\ 700\ 000 = 0,56 = 56\%$

Ushbu ko'rsatkichning ortib borishi korxonaning moliyaviy barqarorligi mustahkamlanayotganini hamda tashqi qarzga bo'lgan qaramlik darajasi pasayayotganini anglatadi. Bu holat ijobiy tendensiya sifatida baholanadi.

Qarz koeffitsiyenti (Debt-to-Equity Ratio) = Jami majburiyatlar / Xususiy kapital

2021-yil: $600\ 000 / 600\ 000 = 1,00$

2022-yil: $680\ 000 / 770\ 000 = 0,88$

2023-yil: $750\ 000 / 950\ 000 = 0,79$

Qarz koeffitsiyentining pasayib borishi korxonaning o'z mablag'lari hisobiga moliyalash imkoniyatlari kengayayotganini va qarz yuki kamayib borayotganini ko'rsatadi. 1,0 dan past daraja odatda sog'lom moliyaviy holatni ifodalaydi.

Joriy likvidlik koeffitsiyenti (Current Ratio) = Joriy aktivlar / Joriy majburiyatlar

Mazkur ko'rsatkichni aniq hisoblash uchun joriy aktivlar va joriy majburiyatlar bo'yicha batafsil ma'lumot talab etiladi. Jadvalda ushbu ma'lumotlar to'liq keltirilmaganligi sababli, umumiy aktivlar va majburiyatlar dinamikasi asosida umumiy xulosa chiqarish mumkin. Agar joriy aktivlar o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, joriy majburiyatlar nisbatan sekinroq o'ssa, korxonaning likvidlik darajasi ijobiy baholanadi. Mazkur holatda majburiyatlarning aktivlarga nisbati kamayib borayotgani korxonaning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyati saqlanib qolayotganini, hatto yaxshilanayotganini ko'rsatadi.

3. Ishchanlik faolligi ko'rsatkichlari

Mazkur ko'rsatkichlar korxonaning resurslardan foydalanish samaradorligini aks ettiradi.

Aktivlar aylanmasi koeffitsiyenti = Tushum / Jami aktivlar

2021-yil: $850\ 000 / 1\ 200\ 000 = 0,71$

2022-yil: $980\ 000 / 1\ 450\ 000 = 0,68$

2023-yil: $1\ 150\ 000 / 1\ 700\ 000 = 0,68$

Aktivlar aylanmasi koeffitsiyenti nisbatan barqaror bo'lib, biroz pasayish tendensiyasini namoyon etmoqda. Bu holat korxonada aktivlari hajmi kengayayotganiga qaramay, har bir pul birligi aktiv hisobiga to'g'ri keladigan tushum miqdori biroz kamayganini anglatadi. Mazkur jarayon yangi jalb qilingan aktivlarning to'liq samaradorlik bilan ishlashi uchun ma'lum vaqt talab etilishi yoki ularning ishlab chiqarish quvvatidan to'liq foydalanilmayotganligi bilan izohlanishi mumkin.

Mazkur moliyaviy tahlilga qo'shimcha ravishda, iqtisodiy salohiyatni baholashda nomoliyaviy omillarni ham inobatga olish muhimdir. Jumladan, mahsulot sifati, innovatsion faoliyat darajasi, brendning tan olinishi, kadrlar malakasi, bozor ulushi hamda raqobat ustunliklari muhim ahamiyat kasb etadi. "Mashinasozlik klasteri" AJ misolida, yangi texnologiyalarni joriy etish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va ilmiy yutuqlarni ishlab chiqarish jarayonlariga integratsiya qilish kabi omillar korxonaning umumiy iqtisodiy salohiyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Umuman olganda, "Mashinasozlik klasteri" AJning moliyaviy tahlili korxonaning barqaror rivojlanish yo'lida ekanligini ko'rsatadi. Rentabellik va moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarining ijobiy dinamikasi korxonada faoliyatining samaradorligi ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, aktivlardan foydalanish

samaradorligini oshirish hamda investitsiyalarning qaytimini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish korxonaning iqtisodiy salohiyatini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur maqolada korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashning nazariy va amaliy jihatlari kompleks tarzda o'rganildi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy salohiyatning asosiy tarkibiy elementlari hamda ularni baholash ko'rsatkichlari tizimli ravishda tahlil qilindi.

Amaliy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlari tahlil qilinayotgan davr mobaynida ijobiy o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, rentabellik va moliyaviy barqarorlik darajasi izchil ravishda yaxshilanib bormoqda. Xususan, aktivlardan foydalanish samaradorligining ortishi hamda xususiy kapital ulushining oshishi korxonaning iqtisodiy salohiyatining mustahkamlanayotganini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, aktivlar aylanmasi ko'rsatkichlarida nisbatan barqarorlik kuzatilgani ushbu yo'nalishda samaradorlikni yanada oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, korxonaning iqtisodiy salohiyati ijobiy rivojlanish tendensiyasiga ega. Uni yanada oshirish uchun innovatsion faoliyatni kengaytirish, resurslardan samarali foydalanishni kuchaytirish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: Adolat, 2022. – B. 12–15.
2. Eshmurzayev S. Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik yo'nalishlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – B. 55–60.
3. Omonov A. Globalizatsiya sharoitida korxonalar raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari // Iqtisodiyot va moliya. – 2023. – № 3. – B. 25–30.
4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2019. – B. 112–118.
5. Tishabayeva F.T. Korxonaning iqtisodiyotini tahlil qilish. – Toshkent: Fan, 2020. – B. 75–80.
6. Vaxobov A.V. Moliyaviy tahlil. – Toshkent: Moliyaviy iqtisodiyot, 2018. – B. 140–145.
7. Клейнер Г.Б. Экономика предприятия: теория и практика. – Москва: Форум, 2017. – С. 95.
8. Sobirov T.S. Korxonaning raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari. – Toshkent: Klassika, 2018. – 290 b.
9. Гиляровская Л.Т., Ендовицкий Д.А. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2016. – 303 с.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>